

Likvidnost i solventnost trgovačkih društava: kreiranja, održavanje i regulacija

Tučkar, Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:950722>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Katedra za trgovačko pravo i pravo društava

Dominik Tučkar

LIKVIDNOST I SOLVENTNOST TRGOVAČKIH DRUŠTAVA: KREIRANJE,
ODRŽAVANJE I REGULACIJA

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Tomislav Jakšić

Zagreb, siječanj 2023.

SADRŽAJ:

1. UVODNE NAPOMENE.....	1
2. TRGOVAČKA DRUŠTVA.....	1
3. LIKVIDNOST.....	2
3.1. DEFINICIJA LIKVIDNOSTI.....	2
3.2. ZNAČAJ LIKVIDNOSTI I REGULACIJA ODRŽAVANJA LIKVIDNOSTI.....	4
1. SOLVENTNOST.....	5
4.1. DEFINICIJA SOLVENTNOSTI.....	5
4.2. KREIRANJE SOLVENTNOSTI.....	5
4.2.1. DRUŠTVA OSOBA.....	7
4.2.2. DRUŠTVA KAPITALA.....	7
4.2.3. TEMELJNI KAPITAL.....	10
4.2.4. NAČELA UNOSA I ODRŽANJA TEMELJNOG KAPITALA.....	12
4.3. OSTALI MEHANIZMI OSIGURAVANJA SOLVENTNOSTI.....	15
4.3.1. FINACIJSKO IZVJEŠĆIVANJE I REVIZIJA FINACIJSKIH IZVJEŠĆA.....	15
4.3.2. ODGOVORNOST ČLANOVA UPRAVE.....	18
4.4. POSLJEDICE INSOLVENTNOSTI.....	19
5. ZAKLJUČAK.....	21

1. UVODNE NAPOMENE

Ovaj rad predstavlja pregled pravne regulacije likvidnosti i solventnosti trgovačkih društava. Spomenuti su pojmovi od velike važnosti za gospodarsko-pravno poslovanje u svakodnevnom životu jer njihova kreacija predstavlja mehanizam 'oživljavanja' trgovačkih društava (kreiranjem imovine kao povezanog pojma postiže se ekonomska svrha trgovačkih društava, poglavito društva kapitala), a eventualan gubitak u pravilu dovodi do prestanka postojanja trgovačkih društava kroz stečajni postupak. Cilj ovog rada bio je napraviti pregled pravne regulative Republike Hrvatske vezane za navedene pojmove, ali i pružiti uvid u povezanost pojmova likvidnosti i solventnosti sa pojmom imovine i njezinim funkcijama. Rad se u svojoj razradi fokusira primarno na trgovačka društva, točnije društva kapitala. Razlog tomu leži u načelu neodgovornosti za obveze društva koje je izraženo kod društava kapitala, a ne postoji u društvima osoba. Iako je primarno riječ o društvima kapitala, u uže razmatranje uzeti su prije svega dioničko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću, budući da se radi o bliskim pravnim oblicima koje je moguće (uz nužne razlike) u mnogočemu promatrati kao vrlo slične vrste društava.

2. TRGOVAČKA DRUŠTVA

Zakon o trgovačkim društvima¹(u daljnjem tekstu: ZTD), koji je u Republici Hrvatskoj najznačajniji propis koji se bavi regulacijom prava društava², u članku 3., stavku 3. definira trgovačka društva. Prema navedenom članku, trgovačka su društva: javno trgovačko društvo, komanditno društvo, dioničko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću i gospodarsko interesno udruženje. Nadalje, zakonodavac vrši podjelu trgovačkih društava na društva osoba i društva kapitala, pa se tako u stavku 4. istog članka navodi: „*javno trgovačko društvo, komanditno društvo i gospodarsko interesno udruženje su društva osoba, a dioničko društvo i društvo s ograničenom odgovornošću su društva kapitala*“. Sva su trgovačka društva pravne osobe (čl. 4. ZTD-a). Iz navedenog je razvidno kako ne bi bilo moguće osnovati trgovačko društvo izvan zakonom predviđenih okvira, odnosno, kako su trgovačka društva (ali i društva općenito) u Republici Hrvatskoj uređena numerativnom klauzulom³. Dakle, svaki potencijalni

¹ Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22)

² S. Petrović; P. Ceronja, *Osnove prava društava*, Zagreb, Manualia Facultatis iuridicae Zagrebiensis, 2019., str: 14.

³ Ibid., str. 17.

osnivač trgovačkog društva ima odriješene ruke prilikom izbora oblika trgovačkog društva kojeg će osnovati (bilo da se radi o osnivanju društva osoba ili društva kapitala), a *ratio* kojim će se voditi biti će, u pretežitom broju slučajeva, individualna potreba njega kao osnivača, ali i društva koje nastaje da zaživi i obavlja gospodarske djelatnosti⁴. Ipak, valja naglasiti da je sloboda izbora oblika društva načelo koje se ne primjenjuje beziznimno. Tako posebni zakoni propisuju da je u slučaju namjere obavljanja posebno određenih djelatnosti potrebno osnovati trgovačko društvo odgovarajućeg oblika. Primjerice, Zakon o odvjetništvu⁵ u članku 27. propisuje kako je odvjetničko društvo moguće osnovati jedino kao javno trgovačko društvo ili kao društvo sa ograničenom odgovornošću, s temeljnim kapitalom od minimalno 350.000,00 HRK. Slične je odredbe moguće naći i u Zakonu o osiguranju⁶, gdje je u čl. 19. propisano kako se osiguravajuće društvo može osnovati jedino kao dioničko društvo ili europsko dioničko društvo (*Societas europea* - SE). Pored navedenog, ovakve je odredbe moguće naći u još nekoliko zakona, primjerice onih koji reguliraju bankarske djelatnosti (regulacija pravnog oblika banaka i otvorenih investicijskih fondova)⁷. Svrha ovakve odredbe leži u nastojanju zakonodavca da zaštiti dionike gospodarsko-pravnog prometa vezanog za navedene djelatnosti jer se radi o djelatnostima koje su razmjerno osjetljive i u kojima nije svrsishodno ostaviti na volju osnivaču društva da odabere oblik društva koje će obavljati predmetne djelatnosti⁸. Na ovaj način, zakonodavac usmjerava osnivače već prilikom osnivanja samog društva, namećući im obvezu postupati po pravilima koja sam određuje, tj. koja smatra svrsishodnim, a sve s ciljem zaštite poslovanja, odnosno obavljanja osjetljivih djelatnosti.

3. LIKVIDNOST

3.1. Definicija likvidnosti

Kada govorimo o likvidnosti imovine ili likvidnosti određenog pravno-gospodarskog subjekta, valja naglasiti da ne postoji jedinstvena definicija pojma likvidnosti. Dapače, u gospodarskoj teoriji i praksi (ne samo hrvatskoj), pojam likvidnosti često se miješa ili

⁴ Ibid.

⁵ Zakon o odvjetništvu (NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21)

⁶ Zakon o osiguranju (NN 30/15, 112/18, 63/20, 133/20)

⁷ S. Petrović; P. Ceronja, op.cit., str. 5.

⁸ Ibid.

poistovjećuje sa pojmom solventnosti.⁹ Etimološki gledano, likvidnost (od lat. *Liquidus*, tekući) znači „*pokretnost, lakoća realizacije; mijenjanje u gotov novac*“¹⁰. Benić i Franić navode „*U radovima koji se bave fenomenom likvidnosti ističe se da je likvidnost sposobnost bilo kojeg oblika imovine da se u relativno kratkom roku pretvori u drugi oblik imovine bez gubitka vrijednosti odnosno bez promjene cijene*“¹¹ Nadalje, Proklin definira likvidnost i kao „*sposobnost poduzeća da podmiruje svoje tekuće obveze*“¹², odnosno „*svojstvo imovine, ili njezinih dijelova, da se mogu brzo i bez gubitaka pretvoriti u gotov novac*“¹³. Iako je očito kako je teško utvrditi točnu definiciju likvidnosti, za pravnu praksu najznačajnija je definicija koju daje hrvatski zakonodavac. Prema tome, Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi¹⁴ (u daljnjem tekstu ZFPPN) u članku 3. definira pojam likvidnosti kao „*sposobnost pravodobnog ispunjavanja dospjelih novčanih obveza*“. Uspoređujući ovaj pojam sa navedenim (pretežito ekonomskim) definicijama likvidnosti lako je uočivo da u fokusu zakonske definicije likvidnosti ne stoji mogućnost ili lakoća pretvorbe imovine u novac, već svakodobna sposobnost gospodarskog subjekta da pravodobno ispunjava dospjele novčane obveze. S druge bi strane moguće bilo argumentirati kako je teško ili nemoguće pravodobno ispunjavati dospjele novčane tražbine ako imovina gospodarskog subjekta nije likvidna (u ekonomskom smislu), odnosno ako je pretežito sačinjena od subjektivnih imovinskih prava (npr. dugoročnih potraživanja kao najmanje likvidne imovine) koje je u danom trenutku teško zamijeniti za novac. Međutim, valja naglasiti kako definicija likvidnosti kako je opisana u ZFPPN-u nije jedina bitna ili relevantna. U različitim se kontekstima izraz likvidnost može različito koristiti, pa tako recimo možemo govoriti o likvidnosti tržišta kapitala, računovodstvenom pojmu likvidnosti itd.

Nadalje, valja zamijetiti da razlika između zakonodavne definicije likvidnosti i izloženih ekonomskih definicija leži u tome što se zakonodavna definicija prvenstveno odnosi na pravne subjekte. Spomenuta definicija iz čl. 3. navodi da je likvidnost „*sposobnost pravodobnog ispunjavanja dospjelih novčanih obveza*“. Pri tome je sposobnost ispunjenja dospjelih novčanih tražbina kvaliteta koju, budući da se radi o činidbi, može imati isključivo

⁹ P. Proklin, M. Proklin: „*Likvidnost i solvenstnost poduzetnika kao podrška poslovnoj izvrsnosti*“, Ekonomski vjesnik br. 1 i 2, 2006. str: 5.

¹⁰ B. Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1983., str. 806.

¹¹ V. Benić i I. Franić: „*Komparativna analiza likvidnosti tržišta kapitala Hrvatske i zemalja regije*“, Financijska teorija i praksa 32 (4) str. 481-502 (2008.)

¹² Op. cit., koji citira: Anthony R.; Reece J. *Financijsko i upravljačko računovodstvo*, Naslov izvornika *ACCOUNTING PRINCIPLES*, RRiF Plus, Zagreb, 2004., str. 294.

¹³ Prema: *Ekonomski leksikon*, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža" i Masmedia, Zagreb, 1995., str. 458.

¹⁴ Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12, 144/12, 81/13, 112/13, 71/15, 78/15, 114/22)

pravni subjekt, a nikako imovina kao takva. Ako detaljnije promotrimo predstavljene ekonomske definicije, primjećujemo kako se u njima prvenstveno govori o likvidnosti kao kvaliteti imovine, o njezinoj mogućnosti pretvorbe u gotov novac i druge stvari i prava, a ne karakteristici nositelja imovinskih prava nad njom. Iz ovoga, logički slijedi da likvidnost imovine pridonosi posljedično i sposobnosti subjekta da ispunjava svoje obveze, tj. likvidnosti poduzetnika (prema definiciji iz članka 3. ZFPPN).

3.2. Značaj likvidnosti i regulacija održanja likvidnosti

Značaj likvidnosti za poslovanje poduzetnika (samim time i trgovačkih društava), leži u tome što okružje poslovne likvidnosti omogućuje zdravo i neometano poslovanje od strane poduzetnika. Kako Benić i Franić navode: „*Kriterij likvidnosti važan je faktor svim sudionicima na tržištu kapitala pri donošenju investicijskih odluka. Likvidnost im pruža sigurnost i umanjuje rizik da neće biti u mogućnosti zatvoriti svoje pozicije bez velikoga gubitka vrijednosti uložene financijske imovine.*“¹⁵ Izloženo mišljenje pomnije se odnosi na likvidnost uređenog tržišta (kapitala), međutim adekvatno je primjenjiv i na poduzetnika i trgovačka društva, jer su i oni sudionici pravno–gospodarskog prometa. Kao takvima od velike im je važnosti davati odgovarajuće signale o likvidnosti svoje imovine, kako bi drugi subjekti s povjerenjem ulazili u poslovne odnose s njima (prvenstveno zbog toga što, prema hrvatskom pozitivnom pravu, temeljni kapital kao takav nije nikakva garancija o likvidnosti imovine poduzetnika (društva) ni jamstvo ispunjenja tražbina). Najznačajniji mehanizam za uspostavu mjera kojima se osigurava informiranost o likvidnosti (ali i solventnosti) društva su njegova financijska izvješća. Detaljnije će o njima biti raspravljano u poglavlju 4.3.1.

¹⁵ V. Benić i I. Franić: *Komparativna analiza likvidnosti tržišta kapitala Hrvatske i zemalja regije*, Financijska teorija i praksa 32 (4) str. 483 (2008.), prema: Levy-Yeyati, E., Schmukler, S. and van Horen, N., 2007. Emerging Market Liquidity and Crises [online]. Available from: [<http://ssrn.com/ab#stract=1019028>].

4. SOLVENTNOST

4.1. Definicija solventnosti

Prema Klaiću, u jezičnom smislu, riječ solvencija ili solventnost, (od lat. *solvere*-razriješiti, razvezati), označava platežnu sposobnost, aktivnost bilance nekog poduzeća¹⁶. Prema tome, solventan je onaj subjekt koji može platiti, koji je platežno sposoban, koji ima aktivnu bilancu¹⁷. Prema ZPPFN-u, solventnost je trajnija sposobnost ispunjavanja svojih novčanih obveza¹⁸. Također, pod pojmom solventnosti uvijek se podrazumijeva solventnost subjekta, a nikako solventnost imovine, jer se uvijek radi o sposobnosti ispunjenja novčanih tražbina. Iako su ova dva pojma, kako ih definira ZFPPN, naizgled vrlo slična, ne bi ih valjalo miješati. Temeljna razlika između pojmova likvidnosti i solventnosti leži u tome što pojam solventnosti opisuje trajniju platežnu sposobnost subjekta, a pojam likvidnosti sposobnost pravodobnog, urednog ispunjenja obveza.

4.2 Kreiranje solventnosti

Problem kreiranja solventnosti u bitnom se svodi na kreiranje imovine pravnog subjekta takvog sadržaja da ona svakodobno omogućava trajno ispunjenje obveza. Prema tome, teško je govoriti o kreiranju solventnosti *per se*. Prema ZTD-u sva su trgovačka društva pravne osobe (čl. 3. st. 1), stoga ona mogu u pravnom prometu stjecati prava i preuzimati obveze, tužiti i biti tužena pred državnim i izabranim sudovima (domaćim i stranim), sudjelovati u drugim postupcima i biti vlasnikom pokretnih i nepokretnih stvari, odnosno mogu imati imovinu (članak 5.)¹⁹. Klarić i Vedriš²⁰ navode kako je imovina kategorija stvorena u okvirima i na bazi robne privrede. Međutim, imovina nije isključivo pravna, već i gospodarska i knjigovodstvena kategorija, zbog čega se imovina kao pojam građanskog, ali i trgovačkog prava smatra jednim od najtežih i najnerazumljivijih pojmova čitavog građanskog prava²¹. Usprkos tomu, ovu je

¹⁶ B. Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1983., str. 1250.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Članak 3. stavak 6. ZFPPN-a

¹⁹ S. Petrović; P. Ceronja, *Op. Cit.*, str: 31.

²⁰ Klarić P., Vedriš M., *Građansko pravo*, Zagreb, Narodne Novine, 2014., str: 94, prema: Nikšić. S., „*Imovina u građanskom pravu*“, ZPFZ, 5-6/2012.

²¹ Ibid.

nedoumicu moguće razriješiti razjašnjavanjem značenja pojma imovine u svakom od tri navedena smisla.

Klarić i Vedriš navode²² kako u pravnom smislu imovina predstavlja skup subjektivnih imovinskih prava. U sadržaju same definicije ne nalaze se ni činidbe ni stvari. Naime, u pravnom smislu imovina označava subjektivno pravo koje neki pravni subjekt ostvaruje upravo nad stvari koja se nalazi u njezinom vlasništvu. Tako primjerice u pravnom smislu imovinu pravnog subjekta ne sačinjava nekretnina (kao stvar, sama po sebi), već subjektivno pravo vlasništva nad tom nekretninom koje pripada ovlašteniku²³. Analogno tome, i činidbe ulaze u imovinu subjekta isključivo kao prava na činidbe koje subjekt ostvaruje prema drugim osobama²⁴. Bitno je također naglasiti kako imovina u pravnom smislu obuhvaća samo imovinska prava²⁵. Ona prava koja se ne mogu okarakterizirati kao imovinska (koje nemaju imovinski karakter), strogo osobna prava (npr. biračko pravo), nisu dio imovine subjekta. Imovina se kao knjigovodstvena kategorija sastoji od dva sastavna dijela, aktive i pasive. Aktiva predstavlja prava određenog pravnog subjekta, dok pasivu predstavljaju obveze²⁶. Za razliku od imovine u pravnom smislu, koja ne može biti pozitivna ili negativna (jer se radi o subjektivnim pravima), imovina u knjigovodstvenom smislu može imati pozitivan ili negativan predznak ovisno o njezinu sadržaju²⁷. Najzad, u gospodarskom smislu, imovina je skup dobara koje pripadaju određenom gospodarskom subjektu.²⁸

Imovina trgovačkih društava nastaje izvorno tako što članovi društva ulažu određena svoja imovinska prava u društvo.²⁹ U zamjenu za to, oni u društvu stječu članska prava. U kontekstu rasprave o imovini trgovačkih društava, bitno je na umu imati razliku između društava osoba i društava kapitala, zato što se posljedično na njih odnose različiti pravni režimi kreiranja imovine društva prilikom osnivanja, te različiti režimi odgovornosti za prava i obveze društva.

²² Ibid., str. 95.

²³ Ibid., str. 96.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid. Str. 97.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid. Str. 98

²⁸ Ibid. Str. 94.

²⁹ S. Petrović; P. Ceronja, op.cit., str: 32.

4.2.1 Društva osoba

ZTD u čl. 3. kao društva osoba navodi: javno trgovačko društvo, komanditno društvo, gospodarsko interesno udruženje i europsko gospodarsko interesno udruženje, tajno društvo, te udrugu. Pored navedenog, Zakon o obveznim odnosima³⁰ kao društvo građanskog prava uređuje ortaštvo, koje nije trgovačko društvo, već društvo građanskoga prava, ali u mnogočemu predstavlja temeljni oblik društva osoba (trgovačka su društva jedino ona koja su taksativno navedena u ZTD-u), jer se pravna pravila propisana za ortaštvo podredno primjenjuju i na ostale oblike društva osoba³¹. U društva osoba članovi se mogu slobodno dogovoriti o svom ulogu. Oni, u pravilu mogu unijeti stvari, prava, novac, rad i druge usluge. Ne postoji najmanji propisani iznos koji je potrebno unijeti u društvo, niti je propisana vrsta uloga koji je potrebno unijeti. Samim time, nema niti garancije da će društvo od početka svoga postojanja biti solventno. Kao protuteža izloženome propisuje se načelna osobna odgovornost članova za obveze društva (uz iznimku komanditnog društva gdje komanditor za obveze društva ne odgovara čitavom imovinom, i udruge gdje članovi ne odgovaraju za obveze udruge). Propisana odgovornost članova društva može se razlikovati s obzirom na vrstu samog društva.³² Odredbe o odgovornosti članova društva prisilnopravne su prirode i nije ih moguće derogirati društvenim ugovorom. Ratio takve odredbe leži u tome da se, uz pružanje veće sigurnosti vjerovnicima društva, osigura i (uvjetno rečeno) veći stupanj solventnosti samog društva, s obzirom na to da solidarno za obveze odgovara i svaki član društva, što povećava mogućnost naplate potraživanja od strane trećih osoba.

4.2.2. Društva kapitala

Prema ZTD-u društva kapitala jesu: dioničko društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću, europsko dioničko društvo, društvo za uzajamno osiguranje, kreditna unija i zadruga. Članovi društva kapitala prilikom njegova osnivanja unose u društvo novac, te stvari i/ili prava. Ulaganjem svojeg kapitala u društvo članovi oblikuju poduzeće putem kojeg društvo istupa na tržištu i ostvaruje svoje ciljeve.³³ Društvo se, također, osim vlastitim može financirati

³⁰ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22

³¹ S. Petrović; P. Ceronja, op.cit., str: 58.

³² J. Barbić, *Pravo društava, Knjiga prva, Opći dio*, Zagreb, Organizator, 1999., str. 242.

³³ Doc. dr. sc. M. Ivkošić, „Kapitalno orijentirani sustav zaštite vjerovnika društva s ograničenom odgovornošću“, Zbornik PFZG, vol. 70., str. 107.

i tuđim kapitalom, odnosno uzimanjem zajma. Prema Ivkošićevu shvaćanju, „Nije laka zadaća uravnotežiti različite, a možda i suprotne interese članova društva koji mu pribavljaju vlastiti kapital i vjerovnika koji ga financiraju zajmovima. Kako se društva najčešće financiraju i vlastitim i tuđim kapitalom, vjerovnici su, s obzirom na mogućnost neuspjeha poduzetničkog pothvata, izloženi rizicima u odnosu na članove društva s ograničenom odgovornošću koji mogu izravno utjecati na djelovanje društva.“³⁴. Upravo iz ovog razloga propisuju se različiti mehanizmi zaštite vjerovnika društava. Dva oprečna sustava zaštite jesu kapitalno i solventno uređen sustav. Kapitalno uređen sustav zaštite vjerovnika izvoran je u njemačkom pravu, dok je solventno orijentiran sustav svojstven zemljama anglosaksonske pravne tradicije. Kapitalno orijentirani sustav karakterizira pojam temeljnog kapitala, novčanog izraza svega onoga što članovi društva prilikom osnivanja ili procesa povećanja temeljnog kapitala unose u društvo³⁵. Temeljni kapital, zajedno sa načelom unosa i održanja temeljnog kapitala u kapitalno su orijentiranom sustavu protuteža povlastici neodgovornosti članova za obveze društva³⁶. S druge strane, solventno orijentiranim sustavima nije svojstven pojam temeljnog kapitala. Razlika između vanjskog i unutarnjeg financiranja se smanjuje, te se stvaraju različiti financijski sporazumi financijski sporazumi čiji oblik i sadržaj u pravilu kreiraju zajmodavci³⁷.

Solventno orijentirani sustav³⁸, nastao je u zemljama anglosaksonske (*common law*) pravne tradicije za koje je svojstvena odvojenost prava društava i prava zaštite vjerovnika. U ovim se pravnim sustavima, smatra da je kategorija temeljnog kapitala suvišna, te da je iz perspektive vjerovnika potencijalno deceptivna, jer ne predstavlja vjerodostojnu sliku gospodarske moći društva³⁹. Članove društva i kreditore društva moguće je u ovim pravnim sustavima promatrati kao ravnopravne suinvestitore, te oni stoga zajedno snose teret poduzetničkog pothvata. Pravni položaj vjerovnika u spomenutim je pravnim sustavima, posljedično privilegiraniji od položaja članova društva, a osigurava se i propisima stečajnog prava. Kategorija temeljnog kapitala je tako, gotovo posve iščeznula iz pravne teorije *common law* zemalja. Kasnije je, stoga, ili postala posve beznačajna (pa se tako navodi⁴⁰: „*primjerice,*

³⁴ Ibid., str. 108.

³⁵ S. Petrović; P. Ceronja, *Osnove prava društava*, Zagreb, Manualia Facultatis iuridicae Zagrebiensis, 2019., str: 33

³⁶ Ivkošić, *Op. Cit.*, str. 109.

³⁷ Ibid, str. 111.

³⁸ Ibid. str. 110.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ovo spominje Ivkošić (M. Ivkošić, Kapitalno orijentirani sustav zaštite vjerovnika društva s ograničenom odgovornošću, Zbornik PFZG, vol. 70, str 111.) koji citira Jakšića i Petrovića, (Jakšić T.; Petrović, S., *Mogući pravci izmjena i dopuna hrvatskog prava društava*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 37, br. 3, 2017., str. 1106 i dalje).

engleskim zakonom *Companies Act* iz 2006. propisan simbolički unos kapitala tako da član društva s ograničenom odgovornošću (engl. *private company limited by shares*) na ime preuzimanja udjela mora uplatiti barem nešto, jedan peni ili funtu“) ili je u potpunosti ukinuta. Međutim, odustajanje od zakonske regulacije temeljnog kapitala nije se zaustavilo samo na zemljama *common law* tradicije. Francuska je 2003. izmjenama i dopunama Trgovačkog zakonika (*Code de commerce* iz 1807.) ukinula odredbe o minimalnom iznosu temeljnog kapitala u društvu s ograničenom odgovornošću (franc. *Société à Responsabilité Limitée*)⁴¹, a njezinu praksu slijedila je i Nizozemska izmjenama i dopunama nizozemskog Građanskog zakonika kojima je ukinuta kategorija temeljnog kapitala, pri čemu se namirenje vjerovnika jamči odredbama privatnog prava i posebnim odredbama o sprječavanju iznošenja kapitala iz društva (niz. *Burgerlijk Wetboek*)⁴². Tako naprimjer članak 2:216. st. 1. nizozemskog Građanskog zakonika propisuje da skupština društva može donijeti odluku o isplati dividende samo u pogledu dobiti koja bude ostvarena, a pod pretpostavkom da ukupna imovina društva prelazi zakonske i statutarne rezerve. Takva je isplata moguća samo uz suglasnost uprave društva⁴³. Prema tome, članovi uprave društva dužni su u skladu sa propisanom pozornošću ispravno ocijeniti kapitalnu opskrbljenost društva i procijeniti njegovu solventnost, likvidnosti i rentabilnost. Izrada navedenih testova stručni je posao koji se povjerava revizorima odnosno drugim financijskim stručnjacima.⁴⁴ Na sličan način u člancima 220., 221. i 223. ZTD propisuje mehanizam raspodjele dobiti u dioničkom društvu. Naime, nakon pokrivanja gubitaka prenesenih iz ranijih godina i unosa dobiti u rezerve kapitala, uprava odnosno izvršni direktori mogu uporabiti iznos preostale dobiti za unos u ostale rezerve iz dobiti, ali (ako statutom nije drugačije određeno) samo do maksimalno polovine iznosa ukupne preostale dobiti. O uporabi preostalog iznosa dobiti odlučuje glavna skupština, ali statutom je moguće odrediti da se preostala dobit upotrijebi za podjelu dioničarima ili za druge namjene (npr. isplate zaposlenicima, članovima nadzornog odbora, članovima upravnog odbora itd.).

S druge strane, kapitalno orijentirani sustav, svojstven zemljama njemačke pravne tradicije stavlja interese vjerovnika ispred interesa samog društva⁴⁵. Kao izdanak toga sustava ističe se pojam temeljnog kapitala, kakav je prihvaćen i u Hrvatskoj⁴⁶. Na pojmu temeljnog

⁴¹ Ivkošić, op.cit. str. 111.

⁴² Ibid. prema: Höfer, op. cit. u bilj. 1, str. 402 i Jakšić; Petrović, *Mogući pravci izmjena i dopuna hrvatskog prava društava*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 37, br. 3, 2017., str. 1106 i dalje

⁴³ Ibid., prema: Arg. ex čl. 2:216. st. 2. nizozemskog Građanskog zakonika.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid. str. 108.

⁴⁶ Pritom u njemačkoj pravnoj teoriji, za razliku od hrvatske, ne postoji jedinstvena kategorija temeljnog kapitala, već tzv. *Stammkapital*, temeljni kapital kod osnivanja društva sa ograničenom odgovornošću (*GmbH*,

kapitala i načelima koja se vežu uz pojam temeljnog kapitala stoji hrvatska pravna regulativa zaštite vjerovnika. Takav sustav podliježe kritikama, kako u SR Njemačkoj, tako i u Hrvatskoj. Prvenstveno se ističe kako temeljni kapital *per se* ne pruža vjerodostojan prikaz financijskog stanja, likvidnosti ni solventnosti gospodarskog subjekta, ne osigurava vjerovnicima određeni „novčani fond“ koji ih neposredno štiti (iako se posljedično visina zakonskih i drugih rezervi određuje prema visini iznosa temeljnog kapitala⁴⁷) pa posljedično niti adekvatnu razinu zaštite vjerovnika.

4.2.3. Temeljni kapital

Temeljni kapital kategorija je svojstvena društvima kapitala. Društva osoba nemaju temeljni kapital⁴⁸. Temeljni kapital ima višestruku ulogu u životu trgovačkih društava. Riječ je o kategoriji koja se izražava u novcu⁴⁹, a predstavlja ekvivalent vrijednosti koje osnivači unose u društvo kapitala prilikom njegova osnivanja⁵⁰. Minimalni iznos temeljnog kapitala strogo je definiran te nije dopušteno osnovati društvo kapitala sa temeljnim kapitalom manjim od propisanog minimuma. Za dioničko društvo on iznosi 200.000,00 kuna⁵¹, za društvo sa ograničenom odgovornošću 20.000,00 kuna⁵², a za europsko dioničko društvo (*Societas Europea*), 120.000,00 eura. Temeljni kapital pri tome ne predstavlja jamstvo vjerovnicima ili

Gesellschaft mit beschränkter Haftung), i *Grundkapital*, temeljni kapital kod dioničkog društva (*AG, Aktiengesellschaft*)

⁴⁷ Argumentum ex 220. ZTD-a.

⁴⁸ Osiguravajuća funkcija temeljnog kapitala kod društva osoba postiže se kroz institut osobne odgovornosti članova društva za obveze društva. Institut osobne odgovornosti članova društva ne postoji kod društva kapitala, osim u slučaju tzv. proboja pravne osobnosti (čl. 10. st. 4. ZTD-a). Više o tome: S. Petrović; P. Ceronja, op.cit., str: 36.

⁴⁹ Uvođenjem eura od 1.1.2023. kao službene valute Republike Hrvatske, i stupanjem na snagu Zakona o uvođenju eura kao službene valute Republike Hrvatske ("Narodne novine", broj: 57/22. i 88/22) hrvatska kuna prestaje biti valuta izražavanja temeljnoga kapitala. Tako se u članku 65. stavku 2. Zakona propisuje obveza dioničkih društava preračunati postojeći iznos temeljnog kapitala i njegovih dijelova koji otpadaju na dionice primjenom fiksnog tečaja konverzije iz kune u euro, uz zaokruživanje na najbliži cent, u skladu s pravilima za preračunavanje i zaokruživanja iz ovoga Zakona, pri čemu su dionička društva tako dobiveni iznos istodobno dužna uskladiti sa zahtjevima i na način kako je uređeno propisom kojim se uređuje osnivanje trgovačkih društava. Gotovo identična obveza propisana je i za društva ograničene odgovornosti. Tako članak 65. stavak 3. Zakona o uvođenju eura kao službene valute Republike Hrvatske propisuje da su društva s ograničenom odgovornošću dužna preračunati postojeći iznos temeljnog kapitala i njegovih dijelova koji otpadaju na poslovne udjele primjenom fiksnog tečaja konverzije iz kune u euro, uz zaokruživanje na najbliži cent, u skladu s pravilima za preračunavanje i zaokruživanje iz ovoga Zakona, pri čemu su društva s ograničenom odgovornošću tako dobiveni iznos istodobno dužna uskladiti sa zahtjevima i na način kako je uređeno propisom kojim se uređuje osnivanje trgovačkih društava. Više o tome: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/52913>

⁵⁰ Navedeno se odnosi samo na trenutak osnivanja društva kapitala. Iznos temeljnog kapitala kasnije je moguće povećati ili smanjiti po propisanoj proceduri, ovisno o poslovnim potrebama samog društva.

⁵¹ Prema Zakonu o izmjenama zakona o trgovačkih društava („Narodne Novine, 114/22), iznosi 25.000,00 eura

⁵² Prema Zakonu o izmjenama zakona o trgovačkih društava izmijenjen iznos isnosi 2500,00 eura

svojevrnsni „garancijski fond“ *sui generis* na kojeg vjerovnici društva mogu računati kako bi naplatili svoje tražbine. Dapače, i sam minimalno propisan iznos temeljnog kapitala u najvećem je broju slučajeva prenizak da bi služio kao jamstvo namirenja vjerovnika (pogotovo uzme li se u obzir i jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću, posebni pojavni oblik d.o.o.-a, koje je moguće osnovati sa svega 10 kuna temeljnog kapitala). Temeljni kapital služi, između ostalog, kao svojevrsni alat tj. protuteža činjenici da u društvima kapitala članovi ne odgovaraju za obveze društva. Taj se mehanizam ostvaruje propisivanjem različitih zakonskih obveza koje su pojmovno i računovodstveno vezane uz kategoriju temeljnog kapitala (Primjerice, ZTD sadrži odredbe o raspodjeli dobiti koje propisuju obvezu knjiženja zakonskih rezervi unošenjem 5% dobiti nakon pokrića gubitka, sve dok zakonske rezerve ne dosegnu minimalni zakonski iznos od 5% temeljnog kapitala kod dioničkog društva. Također, kod j.d.o.o.-a propisuje, obvezu unosa u zakonske rezerve unošenjem 25% ostvarene dobiti nakon pokrića gubitka, sve dok temeljni kapital ne dosegne ili postane veći od 20.000,00 kn)⁵³. Računovodstveno gledano, temeljni kapital nije kapital u ekonomskom ili kreditnom smislu⁵⁴, te se u bilanci izražava na strani pasive (jer je riječ o vlastitom kapitalu društva koji se sastoji od uloga članova). On pri tome nema rok dospijeca i ne može se isplatiti nazad osnivačima, pa je stoga najkvalitetniji izvor financiranja poslovanja⁵⁵. Dakle, u trenutku osnivanja društva kapitala, imovina društva jednaka je iznosu temeljnog kapitala (pod pretpostavkom da je temeljni kapital uplaćen u cijelosti). U daljnjem tijeku poslovanja i života društva imovina će se (u pravilu) razlikovati od iznosa temeljnog kapitala, te se vjerovnici društva ne mogu pouzdati u kategoriju temeljnog kapitala kako bi bili sigurni da će društvo ispuniti svoje obveze, niti kako bi na bilo koji način procijenili stanje imovine društva. Takvu informaciju pruža im uvid u financijska izvješća društva.

Prema Ivkošiću, „Dva su temeljna načela na osnovi kojih se utvrđuje da društvo ima najmanje onoliku imovinu koja po vrijednosti odgovara temeljnom kapitalu, što vjerovnicima pruža sigurnost da društvo ima čime podmiriti tražbine čija vrijednost doseže iznos visine temeljnog kapitala: a) načelo unosa kapitala i b) načelo održanja kapitala... U društvima kapitala obveza opskrbe kapitalom je u korelaciji s osobnom neodgovornošću člana za obveze društva. Član društva kapitala “iskupljuje” ograničenje svoje odgovornosti, odnosno neodgovornost, za obveze društva upravo obvezom da društvo opremi kapitalom“⁵⁶.

⁵³ <https://www.teb.hr/novosti/2017/obavezni-redosljed-podijele-dobiti-trgovackog-drustva/>

⁵⁴ Ivkošić, op.cit., str. 114, prema: Veil, R., u: Scholz, F. (ur.), *Kommentar zum GmbHG*, 11. izd., Köln, 2015., u bilj. 1, § 5 rbr. 7.

⁵⁵ <https://www.teb.hr/novosti/2013/cemu-menadzerima-sluzi-bilanca/>, (datum pristupa: prosinac, 2022.)

⁵⁶ Ivkošić, op.cit., str. 115.

4.2.4. Načela unosa i održanja temeljnog kapitala

Unos temeljnog kapitala predstavlja osnovno načelo i temeljnu obvezu za osnivanje društva kapitala. Ovim načelom, kao i načelom održanja temeljnog kapitala postiže se dostatna kapitalna opremljenost društva⁵⁷. Prilikom osnivanja, temeljni je kapital moguće unijeti novcem, stvarima i pravima. Sam sadržaj imovine (tj. imovinskih prava) koja se unosi na ime temeljnog kapitala odnosno odluka hoće li se raditi o novcu, stvarima ili pravima daje se na izbor osnivačima, te se ona, u pravilu određuje statutom društva ili društvenim ugovorom. Pri tome, zakon ne propisuje uvjet prema kojem početna kapitalna opskrbljenost društva treba biti u skladu s poslovnim ambicijama društva, niti govori o likvidnosti te iste imovine, već samo propisuje minimalni iznos temeljnog kapitala koji mora biti unesen⁵⁸. Prvi način unosa temeljnog kapitala u društva kapitala je uplatom novčanog uloga. Tako, primjerice, članak 398. st. 2. ZTD-a propisuje kako su svi članovi društva dužni uloge u novcu uplatiti u razmjeru s njihovim preuzetim udjelima, ako nije drugačije određeno društvenim ugovorom⁵⁹. U svakom slučaju, svaki član društva dužan je na ime temeljnog kapitala društvu uplatiti najmanje četvrtinu uloga za preuzeti poslovni udio koji uplaćuje u novcu, s tim da ukupni ulog svih uplata u novcu ne može biti manji od jedne četvrtine temeljnog kapitala⁶⁰. Novčani ulog uplaćuje se na račun društva kod kreditne institucije u Republici Hrvatskoj ili na posebni račun javnog bilježnika otvoren kod kreditne institucije u Republici Hrvatskoj. Kreditna institucija izdaje potvrdu o tome da će društvo moći slobodno raspolagati uplaćenim iznosom nakon što bude upisano u sudski registar.

Osim u novcu, temeljni se kapital može u društvo unijeti i unosom stvari i prava. Pri tome, u društvo se po toj osnovi može unijeti bilo koja stvar (pokretna ili nepokretna), ili bilo koje pravo koje imaju imovinsku vrijednost i koje je moguće prenijeti na drugu osobu. Pri tome, kod ulaganja stvari, zapravo je riječ o ulaganju prava, jer se u društvo ulaže pravo vlasništva kao najšire apsolutno pravo na stvari⁶¹. Predmet ulaganja tako može biti: pravo vlasništva nad pokretninom i nekretninom, pravo služnosti ili plodouživanja, koncesija, pravo

⁵⁷ R. Brnabić; M. Ivkošić: „*Trgovačka društva kapitala i ustanove kao nositelji tržišno usmjerenih djelatnosti od općeg društvenog interesa*.“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, str. 469.

⁵⁸ Uz to, zakon propisuje i zaštitne mehanizme pomoću kojih se osigurava da temeljni kapital zaista vrijednosno odgovara propisanim iznosima, pa tako, primjerice članci 182. i 183., propisuju obveznu reviziju osnivanja društva. Na taj se način osigurava da članovi u društvo zaista unesu vrijednost na koju su obvezali unijeti.

⁵⁹ Iako je riječ o odredbi propisanoj za društva sa ograničenom odgovornošću, isto bi se pravilo moglo primijeniti i na dioničko društvo (imavši na umu nužne razlike) budući da se radi o bliskim pravnim oblicima

⁶⁰ Čl. 390. st. 2 ZTD-a

⁶¹ J. Barbić, *Pravo društava, knjiga druga, Društva kapitala*, Zagreb, Organizator, 2002., str. 128.

uporabe, ili različita prava intelektualnog vlasništva, (npr. pravo industrijskog dizajna, pravo žiga, pravo rasporeda integriranih sklopova, geografsko obilježje izvornosti).⁶² Za razliku od ulaganja novca, koji nije potrebno unijeti u društvo u punom iznosu prilikom osnivanja, stvari i prava se prije upisa društva u sudski registar moraju unijeti u cijelosti.⁶³ Također, zakon propisuje i obveze: a) da se utvrde stvari ili prava koja se ulažu ili preuzimaju, osoba od koje se stječu, i ukupan nominalni iznos poslovnih udjela (dionica), te njihovi pojedinačni iznosi; b) da se sastavi izvješće o osnivanju u kojem se navode: pravni poslovi s kojima društvo namjerava steći navedene udjele, troškova nabave ili izrade u posljednje dvije godine za dobra koja se stječu, prihod i financijska izvješća poduzeća ako se unosi poduzeće, jesu li u procesu osnivanja preuzeti poslovni udjeli (dionice) za određene kategorije osoba, te jesu li određenim kategorijama osoba dane posebne pogodnosti; c) da se mora obaviti revizija osnivanja ili da se moraju obaviti točno propisane radnje za utvrđivanje vrijednosti stvari i prava koja se unose u društvo; d) sklapanja ugovora o unosu stvari i prava; e) da se stvar ili pravo moraju unijeti prije upisa društva u sudski registar tako da ono može njima slobodno raspolagati; i f) da za štetu nanесenu unošenjem stvari i prava osnivači odgovaraju društvu⁶⁴.

Svojevrsni „pravni fenomen“ moguć prilikom osnivanja društva kapitala, a značajan za pitanje likvidnosti imovine društva, i solventnosti samog društva jest prikriveno ulaganje stvari i prava⁶⁵. Radi se o mehanizmu gdje osnivač u društvo prilikom osnivanja unese novac, međutim nedugo zatim sklopi s društvom ugovor, u pretežitom broju slučajeva kupoprodajni, čime de facto unosi u društvo stvari i prava, zaobilazeći ipak pritom navedene zakonske prepreke za osnivanje društva unosom stvari i prava⁶⁶. Ovime se postiže svojevrsno restrukturiranje osnivanja, ali i restrukturiranje same imovine (aktive) društva te se zaobilazi načelo unosa temeljnog kapitala i osiguranja da je početna imovina društva jednaka iznosu temeljnog kapitala. Posljedično, moguće je da na taj način bude pričinjena šteta vjerovnicima, članovima društva i samom društvu⁶⁷. Upravo zbog toga, ZTD u članku 398. st. 4. propisuje da „*ako se ulog nekog člana u novcu; a) gospodarski ili; b) na temelju onoga što je ugovoreno u vezi s preuzimanjem obveze uplate u potpunosti ili djelomično smatra ulaganjem stvari ili prava (prikriveno ulaganje stvari i prava), to ga ne oslobađa obveze uplate uloga.*“ Ugovori o ulaganju stvari ili prava i pravne radnje za njihovo provođenje nisu bez učinka. U obvezu člana

⁶² Ivkošić, op. Cit, str. 117.

⁶³ čl. 390. st. 4. u svezi s čl. 179. st. 5. ZTD-a.

⁶⁴ Ivkošić, op. Cit., str. 117., prema odredbama čl. 176., čl. 179. st. 5., čl. 181. do 185.a, čl. 187. st. 2. t. 1. i 3. te čl. 191. do 193. ZTD-a

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Prije svega zaobilaze se obveze revizije osnivanja društva, te obveza sastavljanja izvješća o osnivanju

⁶⁷ Ivkošić, op.cit.

društva da uplati ulog u novcu uračunava se vrijednost stvari ili prava u vrijeme podnošenja prijave za upis u sudski registar ili u vrijeme prijenosa stvari i prava društvu ako prijenos bude nakon upisa.

Daljnja trajna opskrbljenost društva kapitalom postiže se pomoću načela održanja temeljnog kapitala, kojem je društvo *ex lege* podvrgnuto od osnivanja do prestanka postojanja⁶⁸. Načelo održanja temeljnog kapitala prvenstveno nameće ograničenja raspodjele imovine društva među članovima. Pravnim je propisima nemoguće osigurati da društvo uvijek sklapa i ulazi u profitabilne pravne poslove niti članovi društva jamče vjerovnicima da će se u svakom slučaju moći naplatiti iz sredstava društva (što bi bilo u suprotnosti s načelom neodgovornosti članova društva kapitala). Stoga se i nameće obveza članovima društva da svakodobno brinu da društvo ima čistu imovinu⁶⁹. Članovima društva nije dopušteno tražiti isplatu onoga što su unijeli u društvo na ime temeljnog uloga niti im se smiju uplatiti kamate na uneseni ulog. Nadalje, nisu dopuštene niti isplate članovima društva u iznosu vrijednosti temeljnog kapitala. Na taj se način određuje koji se dio imovine društva štiti⁷⁰. Pritom, riječ „isplata“ ne označava samo isplatu u novčanom smislu, već svako umanjenje ili sprečavanje povećanja imovine društva. Navedeno ne znači da je isplata imovine članovima društva u svakom slučaju zabranjena. Ona je dozvoljena u slučaju da se isplaćuje tzv. „vlastita imovina“ odnosno dio imovine čija vrijednost prelazi iznos temeljnog kapitala i obveza društva⁷¹. Također, isplatu imovine članovima moguće je ostvariti i u slučaju da je društvo poslovalo sa gubitkom. Tada je primjerice moguće iz zadržane dobiti iz prethodnih razdoblja ili iz rezervi kapitala pokriti gubitak, a ostatak raspoložive imovine koja prelazi iznos temeljnog kapitala isplatiti članovima⁷². Briga o navedenom povjerena je upravi. Uprava društva dužna je provesti načela unosa i održanja temeljnog kapitala, tj. osigurati da se iznos temeljnog kapitala zaista unese u društvo, i da se on na bilo koji način ne vrati članovima društva ili trećim osobama⁷³. Opisanim načinom postiže se sustav raspodjele rizika između članova društva i vjerovnika. Članovi društva dužni su opskrbiti društvo kapitalom u najmanjem iznosu temeljnog kapitala nužnim za poslovanje. Nužno da bilančna imovina društva odgovara vlastitoj imovini kako bi se znalo kojim se dijelom imovine može slobodno raspolagati. Budući da vjerovnici nemaju

⁶⁸ R. Brnabić; M. Ivkošić, op. Cit., str. 469.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid;

⁷¹ Ibid.

⁷² ibid

⁷³ Ibid., str. 470.

utjecaja na poslovanje društva, njih se štiti odredbama prava društava i stečajnog prava, te primjernom pravila o financijskom izvješćivanju.

4.3. Ostali mehanizmi osiguravanja solventnosti

Među ostale mehanizme koji posredno ili neposredno ostvaruju i/ili pridonose osiguranju solventnosti (pored pribavljanja solventnosti dobrim poslovanjem) i uspostavi mjera koje osiguravaju informiranost o solventnosti trgovačkih društava ubrajaju se: obveza financijskog izvješćivanja i revizije financijskih izvješća, prekršajne odredbe protiv odgovornih osoba te financijski nadzor trgovačkih društava i pravnih osoba s javnim ovlastima⁷⁴.

4.3.1. Financijsko izvještavanje i revizija financijskih izvješća

Institut financijskog izvještavanja u navedenom je smislu posebno bitan, s obzirom na to da svaka procjena dopustivosti isplate iz imovine društva „*počiva na načelima održavanja temeljnog kapitala i na pravilima o sastavljanju izvješća o financijskom položaju društva*“⁷⁵. Sukladno odredbama članka 19. Zakona o računovodstvu⁷⁶ Narodne novine, br. 78/15, 134/15, 120/16, 116/18, 42/20, 47/20, 114/22 poduzetnici i druge pravne i fizičke osobe⁷⁷ iz članka 4.

⁷⁴ Financijski nadzor je inspekcijski nadzor zakonitosti financijsko-materijalnog poslovanja, a provodi se kod: trgovačkih društava čiji je većinski član Republika Hrvatska ili jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave čiji imatelj dionica ili poslovnih udjela jest Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koja pritom ima odlučujući utjecaj na upravljanje ili u odnosu na koju Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ima osnivačka i vlasnička prava; trgovačkih društava koja se nalaze na popisu pravnih osoba od posebnog državnog interesa; pravnih osoba s javnim ovlastima. Financijski nadzor obuhvaća nadzor financijske, računovodstvene i ostale poslovne dokumentacije u skladu s predmetom nadzora. Financijski nadzor nad rokovima ispunjenja novčanih obveza između poduzetnika i između poduzetnika i osoba javnog prava (Iz članaka 86.a. i 86.c. Zakona o financijskom poslovanju u predstečajnoj nagodbi (Narodne novine broj 108/12, 144/12, 81/13 i 112/13)).

U ovome se radu neće podrobnije raspravljati o materiji financijskog nadzora nad trgovačkim društvima i osobama sa javnim ovlastima.

⁷⁵ Ivkošić, op.cit.

⁷⁶ Zakon o računovodstvu pravni je propis Republike Hrvatske kojim se propisuje obveza vođenja financijskih izvještaja i njihovo podnošenje

⁷⁷ Poduzetnici su, prema istom zakonu, trgovačka društva i trgovac pojedinac, na način kako je to uređeno ZTD-om, poslovna jedinica stranog poduzetnika, ako prema propisima države sjedišta ne postoji obveza vođenja poslovnih knjiga i poslovna jedinica poduzetnika iz strane države koji su obveznici poreza na dobit. Osim poduzetnika, kako ih definira prije citirani zakon, obveznici sastavljanja financijskih izvješća su i sve druge fizičke i prave osobe koje su obveznici poreza na dobit. Više o tome: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/12709> (datum pristupa: prosinac, 2022.)

stavka 3. zakona dužni su sastavljati godišnje financijske izvještaje u obliku, sadržaju i na način propisan zakonom i na temelju njega donesenim propisima. Financijsko izvješće podnosi se na kraju poslovne godine, i predstavlja sumiran kvantitativan prikaz poslovanja poduzeća tijekom protekle poslovne godine. Godišnje financijske izvještaje čine; izvještaj o financijskom položaju (bilanca); račun dobiti i gubitka; izvještaj o ostaloj, sveobuhvatnoj dobiti; izvještaj o novčanim tokovima; izvještaj o promjenama kapitala; te bilješke uz financijske izvještaje⁷⁸. Uz to, značajan je stavak 7. navedene odredbe koji kaže kako „*godišnji financijski izvještaju moraju pružiti istinit i fer prikaz financijskog položaja i uspješnosti poslovanja subjekta*“. Nadalje, kako bi se pružila dodatna sigurnost, odnosno viši stupanj povjerenja u financijske izvještaje, čl. 20. propisuje da određeni pravni subjekti podliježu obvezi revizije financijskih izvješća. Tintor navodi kako: „*Kvaliteta i pouzdanost financijskih izvještaja osigurava se revizijom. Revizija financijskih izvještaja od neovisnih stručnjaka, nužnost je u uvjetima tržišnog gospodarstva, kako za vlasnike kapitala poslovnog subjekta, tako i za njihove poslovne partnere, državne institucije, banke i dr.*“⁷⁹. Prema članku 4. Zakona o reviziji (NN 127/2017), „*revizija financijskih izvještaja je provjera i ocjenjivanje godišnjih financijskih izvještaja i godišnjih konsolidiranih financijskih izvještaja i drugih financijskih izvještaja te podataka i metoda korištenih prilikom njihova sastavljanja i na temelju toga, davanje neovisnog stručnog mišljenja o tome prikazuju li financijski izvještaji u svim značajnim odrednicama istinit i fer prikaz financijskog položaja i uspješnosti poslovanja te novčanih tokova u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja ili, ako je to primjenjivo, jesu li financijski izvještaji u skladu s propisima. Revizija financijskih izvještaja obuhvaća zakonsku reviziju i druge revizije financijskih izvještaja*“. Prilikom obavljanja revizije koriste se različiti međunarodno priznati računovodstveni standardi.

Sukladno tome prema članku 20. Zakona o računovodstvu, obvezi revizije godišnjih financijskih izvještaja podliježu:

- 1.) godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji subjekata od javnog interesa te velikih i srednjih poduzetnika koji nisu subjekti od javnog interesa,
- 2.) poduzetnici koji su matična društva velikih i srednjih grupa ako nisu obveznici revizije sukladno stavku 1. čl. 20. Zakona o računovodstvu,

⁷⁸ <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/bankarstvo-racunovodstvo-i-revizija-111/financijski-izvjestaji-i-nefinancijsko-izvjesce/financijski-izvjestaji/2360> (datum pristupa: prosinac 2022.)

⁷⁹ Tintor, Ž. (2019). „*Važnost revizije kao pokazatelja kvalitete financijskih izvještaja*“, *Obrazovanje za poduzetništvo* - E4E, 9(2), str. 140-153. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/230582> (Datum pristupa: prosinac 2022.)

3.) ako nisu obveznici revizije sukladno stavcima 1. i 2. istog članka, obvezi revizije podliježu i godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji dioničkih društava, komanditnih društava i društava s ograničenom odgovornošću čiji pojedinačni, odnosno konsolidirani podaci u godini koja prethodi reviziji prelaze pokazatelje u barem dva od sljedeća tri uvjeta: iznos ukupne aktive 15.000.000,00 kuna, iznos prihoda 30.000.000,00 kuna, prosječan broj radnika tijekom poslovne godine iznosi najmanje 25.

4.) ako nisu obveznici revizije sukladno stavcima 1., 2. i 4. ovoga članka, obvezi revizije godišnjih financijskih izvještaja podliježu godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji poduzetnika koji su podnijeli zahtjev za uvrštavanje svojih vrijednosnih papira na uređeno tržište.

5.) reviziji podliježu i godišnji financijski izvještaji poduzetnika koji su sudjelovali u poslovnim pripajanjima, spajanjima, odnosno podjelama kao preuzimatelji ili novoosnovana društva.

Pored financijskih izvještaja kao jednog od objektivnih pokazatelja likvidnosti i solventnosti poduzeća, Zakon o računovodstvu u članku 21. i 21.a, za određene subjekte propisuje i podnošenje godišnjeg izvješća i izvješća posloводства, te nefinancijskih izvješća. Pri tome, godišnja izvješća moraju sadržavati uravnoteženu i sveobuhvatnu analizu razvoja i rezultata poslovanja poduzetnika i njegova položaja, te moraju biti u skladu s veličinom i kompleksnošću poslovanja. Godišnje izvješće mora sadržavati i izvješće posloводства s podacima koji se odnose na prikaz: a) vjerojatnog budućeg razvoja poduzetnikova poslovanja, b) aktivnosti istraživanja i razvoja, c) podataka o otkupu vlastitih dionica sukladno propisu kojim se uređuju trgovačka društva, d) podataka o postojećim podružnicama poduzetnika, e) koje financijske instrumente koristi, ako je to značajno za procjenu imovine, obveza, financijskog položaja i uspješnosti poslovanja: (1.) ciljeva i politike poduzetnika u vezi s upravljanjem financijskim rizicima, zajedno s politikom zaštite svake značajnije vrste prognozirane transakcije za koju se koristi računovodstvo zaštite, i (2.) izloženosti poduzetnika cjenovnom riziku, kreditnom riziku, riziku likvidnosti i riziku novčanog toka.

Treća vrsta izvješća koju poduzetnici imaju obvezu podnositi jesu nefinancijska izvješća. Ona predstavljaju kvalitativan prikaz stanja i razvoja poduzeća. Zakon o računovodstvu u čl. 21.a navodi: „*Veliki poduzetnici koji su subjekti od javnog interesa i koji na datum bilance prelaze kriterij prosječnog broja od 500 radnika tijekom prethodne poslovne godine u svoje izvješće posloводства uključuju nefinancijsko izvješće koje sadržava informacije u mjeri nužnoj za razumijevanje razvoja, poslovnih rezultata i položaja poduzetnika te učinka njegovih aktivnosti koje se odnose najmanje na okolišna, socijalna i kadrovska pitanja,*

poštovanje ljudskih prava, borbu protiv korupcije i pitanja u vezi s podmićivanjem, uključujući: a) kratak opis poslovnog modela poduzetnika, b) opis politika poduzetnika u vezi s tim pitanjima, uključujući postupke temeljite analize koji se provode, c) rezultate tih politika, d) osnovne rizike povezane s tim pitanjima koji se odnose na poslovanje poduzetnika, uključujući, kad je to relevantno i razmjerno, njegove poslovne odnose, proizvode ili usluge koji mogu prouzročiti negativne učinke na tim područjima, te način na koji poduzetnik upravlja tim rizicima, e) nefinancijske ključne pokazatelje uspješnosti važne za određeno poslovanje...u nefinancijsko izvješće iz stavka 1. ovoga članka prema potrebi se uključuju pozivanja na iznose iskazane u godišnjim financijskim izvještajima te dodatna objašnjenja tih iznosa.“.

Kombinacijom triju navedenih vrsta izvješća (financijska izvješća, godišnja izvješća i izvješća posloводства, te nefinancijska izvješća) moguće je dobiti detaljan uvid u poslovanje određenog gospodarskog subjekta te na taj način posredno zaključiti o stanju i likvidnosti njegove imovine. Budući da zakon ne propisuje izričito posljedice nelikvidnosti poduzeća ili društva, ovi instrumenti poslužiti će zainteresiranim osobama da s određenom razinom povjerenja stupe u poslovne odnose s drugim subjektima i izbjegnu eventualne neželjene posljedice. Poduzetnici su dužni sastavljati financijska izvješća koja obuhvaćaju (tj. odnose se na) prethodnu kalendarsku godinu, uz iznimku statusnih promjena društva, gdje je potrebno izraditi financijsko izvješće koje obuhvaća period do provedbe statusne promjene društva⁸⁰.

4.3.2. Odgovornost članova uprave

Budući da joj je povjereno da upravlja imovinom društva, uprava kao poslovodni organ odgovara za svaku nedopuštenu isplatu imovine društva⁸¹. Pojam uprave u tom kontekstu, doduše, samo je jedan od više mogućih izbora (uz to je moguće govoriti o odgovornosti direktora, člana uprave ili odgovorne osobe, pa tako ZTD primjerice govori o odgovornosti člana uprave, a UNCITRAL koristi termin direktor⁸²). Temelj odgovornosti uprave zbog protupravnog umanjenja imovine leži u dužnosti uprave društva da obavlja poslove upravljanja

⁸⁰ D. Deković, „Godišnji financijski izvještaji“, 2012, preuzeto sa: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/12709> (datum pristupa: prosinac, 2022.)

⁸¹ Ivkošić, op. Cit., str. 128.

⁸² M. Ljubenko, „Odgovornost članova uprave zbog nepokretanja stečaja“, 2013., preuzeto sa: https://www.ljubenko-i-partneri.hr/site/assets/files/1010/pds-insolventijsko_pravo_-_prof_gara_i.pdf (datum pristupa; prosinac, 2022.)

društvom s pažnjom urednog i savjesnog gospodarstvenika i da prema društvu i njegovim članovima postupaju lojalno. Odgovornost uprave propisana je člankom 252. ZTD-a⁸³, koji propisuje da: „Članovi uprave moraju voditi poslove društva s pozornošću urednog i savjesnog gospodarstvenika i čuvati poslovnu tajnu društva. Član uprave ne postupa protivno obvezi o načinu vođenja poslova društva ako pri donošenju poduzetničke odluke smije na temelju primjerenih informacija razumno pretpostaviti da djeluje za dobrobit društva(...). Članovi uprave naročito su odgovorni za štetu ako suprotno ovome Zakonu: 1. vrate dioničarima ono što su uložili u društvo, 2. isplate dioničarima kamate ili dividendu, 3. upišu, steknu, uzmu u zalog ili povuku vlastite dionice društva ili nekoga drugoga društva, 4. izdaju dionice prije nego što se za njih u cjelini uplati iznos za koji su izdane, 5. razdijele imovinu društva, 6. obave plaćanja nakon što nastupi nesposobnost društva za plaćanje, odnosno nakon što dođe do prezaduženosti društva, 7. dadu naknadu članovima nadzornog odbora, 8. dadu kredit, 9. kod uvjetnog povećanja kapitala izdaju dionice suprotno svrsi ili prije nego što se one u cjelini uplate“. Navedeni slučajevi, dakle, predstavljaju protupravno umanjeње imovine za koje članovi uprave društva odgovaraju solidarno. Pri tome, članovi društva odgovaraju ako su znali ili mogli znati za povredu svoje dužnosti, neovisno o tome jesu li mogli predvidjeti umanjeње imovine⁸⁴. Valja napomenuti kako se u ovom slučaju član uprave ne može osloboditi odgovornosti čak niti u slučaju da dokaže da je postupao po uputama članova društva odnosno glavne skupštine⁸⁵. Budući da se takvom uputom povrjeđuje načelo održanja temeljnog kapitala, sama ta odluka, tj. uputa glavne skupštine, jest ništetna, pa prema tome ne oslobađa člana uprave njegove odgovornosti⁸⁶. U slučaju takvih, nedopuštenih umanjivanja imovine društva, društvu treba nadoknaditi štetu najmanje u visini same nedopuštene isplate, a dokaže li se da je prtom nastala i šteta, valja ju nadoknaditi u cjelosti, kao i izmaklu dobit.

4.4. Posljedice insolventnosti

Imajući na umu definiciju solventnosti iz članka 3. ZPFFN-a u kojem stoji da je solventnost trajnija sposobnost ispunjavanja svojih novčanih obveza, *argumentum a contrario* dolazi se do zaključka kako je insolventnost *de facto* trajnija nemogućnost ispunjavanja svojih

⁸³ Članak 430. ZTD-a koji propisuje odgovornost za štetu člana uprave u društvu sa ograničenom odgovornosti poziva se na članak 252., 273. i 273.a ZTD-a.

⁸⁴ Ivkošić, op. Cit. Str. 129.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

novčanih obveza. Nadalje, prema čl. 5. Stečajnog zakona (NN 71/15, 104/17, 36/22), stečajni su razlozi nesposobnost za plaćanje i prezaduženost. U članku 6. st. 1 Stečajnog zakona navodi se da „*nesposobnost za plaćanje postoji ako dužnik ne može trajnije ispunjavati svoje dospjele novčane obveze. Okolnost da je dužnik namirio ili da može namiriti u cijelosti ili djelomično tražbine nekih vjerovnika ne znači da je sposoban za plaćanje*“. Navedena se definicija u potpunosti poklapa sa definicijom insolventnosti, zbog čega se nameće zaključak da je posljedica insolventnosti – stečaj. Smatrat će se da je dužnik nesposoban za plaćanje (da je postao insolventan) „*ako u Očevidniku redosljeda osnova za plaćanje koji vodi Financijska agencija ima jednu ili više evidentiranih neizvršenih osnova za plaćanje u razdoblju dužem od 60 dana koje je trebalo, na temelju valjanih osnova za plaćanje, bez daljnjeg pristanka dužnika naplatiti s bilo kojeg od njegovih računa, ili ako nije isplatio tri uzastopne plaće koje radniku pripadaju prema ugovoru o radu, pravilniku o radu, kolektivnom ugovoru ili posebnom propisu odnosno prema drugom aktu kojim se uređuju obveze poslodavca prema radniku*⁸⁷“.

Također, pored stečaja kao *ex lege* posljedice insolventnosti ZTD sadrži odredbe kaznenog trgovačkog prava, odnosno tzv. sporednog kaznenog zakonodavstva u člancima 624. – 629. *Ratio* uvođenja takvih odredbi jest generalna prevencija gospodarskog kriminaliteta, te uvođenje višeg stupnja transparentnosti i discipline u poslovanje tijela trgovačkih društava, te poticanje većeg stupnja odgovornosti njihovih tijela⁸⁸. Posebno je u tom smislu značajna odredba čl. 626. ZTD-a koja propisuje da: „*Tko; 1) kao član uprave, odnosno izvršni direktor društva (...), iako je društvo u gubitku, ne sazove skupštinu društva i o tome je ne izvijesti, ili 2.) kao član društva koji vodi poslove javnog trgovačkog ili komanditnog društva, a ako je taj član pravna osoba, kao fizička osoba koja vodi poslove toga člana, ili kao likvidator javnog trgovačkog ili komanditnog društva, ili kao član uprave, odnosno izvršni direktor dioničkog društva (...), ili kao član uprave društva s ograničenom odgovornošću (...), ili kao likvidator dioničkog društva, odnosno društva s ograničenom odgovornošću (...), ili kao član uprave ili likvidator gospodarskog interesnog udruženja (...), u slučaju da je društvo nesposobno za plaćanje ili da je prezaduženo ne zatraži otvaranje stečajnog postupka, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do dvije godine*“. Članovi uprave pritom za štetu koja nastane kao posljedica insolventnosti u širem smislu odgovaraju solidarno, čitavom svojom imovinom, osim u slučaju kaznene odgovornosti⁸⁹. Članovi nadzornih odbora i neizvršni direktori ne mogu

⁸⁷ Čl. 4. st.2. Stečajnog zakona

⁸⁸ Z. Kaleb: *KD povrede dužnosti članova uprava i izvršnih direktora*, Polic. sigur. (Zagreb), godina 20. (2011), broj 4, str. 510-523

⁸⁹ *Ibid.*

kazneno odgovarati jer ZTD vrlo jasno odgovornost u tom pogledu ograničava samo na članove uprave, no mogu odgovarati vlastitom imovinom za štetu koja je nastala za njihova mandata nadziranja društva⁹⁰.

5. ZAKLJUČAK

Ovim radom dan je uvid u pravnu regulativu glede kreiranja, održavanja i regulacije likvidnosti imovine i solventnosti trgovačkih društava. Nije moguće u jednom radu dati odgovore na sva pitanja glede navedene teme koja se putem mogu otvoriti, imajući na umu širinu tematike i raznovrsnost ostalih pravnih grana kojih se ona dotiče (pored prava društava npr; porezno pravo, financijsko pravo, insolventijsko pravo, stečajno pravo, kazneno trgovačko pravo itd.)

U pogledu likvidnosti, vrlo je teško zaključiti koji bi model kreiranja i održavanja likvidnosti bio idealan. Smatram da je aktualni model, u kojem zakon ne propisuje objektivne „kriterije“ likvidnosti imovine koji moraju biti zadovoljeni, a s druge strane pruža mehanizme (poput npr. financijskih izvješća) pomoću kojih treće osobe mogu provjeriti stanje imovine određenog gospodarskog subjekta dobar. Svako daljnje nametanje zahtjeva ili zakonskih uvjeta prema kojima bi imovina bila likvidnija predstavljalo bi zadiranje u poduzetničku autonomiju, te bi samo po sebi bilo nepoželjno jer bi već u startu gušilo tržišne i poduzetničke slobode. Što se pak solventnosti tiče, hrvatski sustav održavanja solventnosti, koji se (kod društva kapitala) bazira na kapitalno orijentiranom sustavu zaštite vjerovnika te raspodjeli rizika između vjerovnika i članova društva također dobro funkcionira. U krajnjoj liniji, nije moguće niti je realno očekivati da će društvo uvijek poslovati s dobiti. Pokazatelj pozitivnog trenda u kvaliteti regulacije je i podatak da je u prvom kvartalu 2017. godine broj stečajeva poslovnih subjekata bio 3332, dok je u 3. kvartalu 2022. ta brojka iznosila 1124⁹¹. U svakom slučaju, s ciljem daljnjeg razvoja hrvatskog trgovačkog prava valja ustrajati na daljnjem razvoju trgovačkobilančnog i financijskog prava.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ https://web.dzs.hr/Hrv/Covid-19/poslovn_i_subjekti.html, (datum pristupa: prosinac 2022)

POPIS LITERATURE

1. Barbić, Jakša; Pravo društava, Knjiga druga, Društva kapitala; Organizator; Zagreb (2000.)
2. Barbić, Jakša; Pravo društava, Knjiga prva, Opći dio; Organizator; Zagreb (1999.)
3. Benić, Vladimir; Franić, Ivna; „Komparativna analiza likvidnosti tržišta kapitala Hrvatske i zemalja regije“, Financijska teorija i praksa 32 (4), 2008
4. Brnabić Ratko, Ivkošić Marko. Trgovačka društva kapitala i ustanove kao nositelji tržišno usmjerenih djelatnosti od općeg društvenog interesa. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu
5. Ivkošić Marko, Kapitalno orijentirani sustav zaštite vjerovnika društva s ograničenom odgovornošću, Zbornik PFZG, vol. 70.
6. Kaleb, Zorislav; (2011). Kazneno djelo povrede dužnosti članova uprava i izvršnih direktora u slučaju insolventnosti i gubitka društava, Policijska i sigurnost, 20(4), str. 510-523
7. Klaić, Bratoljub; Rječnik stranih riječi, Nakladni zavod MH, 1983.
8. Klarić Petar; Vedriš Martin; Građansko pravo, Narodne Novine, Zagreb, 2014
9. Ljubenko, Mićo; Materijalna odgovornost zbog nepokretanja stečaja. Pravo u gospodarstvu, 54 (6), 1277-1318., 2015
10. Petrović, Siniša; Ceronja, Petar, Osnove prava društava, Manualia Facultatis iuridicae Zagrebiensis, Zagreb, 2019
11. Proklin, Petar; Proklin, Marina; "Likvidnost i solventnost poduzetnika kao podrška poslovnoj izvrsnosti." Ekonomski vjesnik XIX, br. 1-2 (2006): 5-19. <https://hrcak.srce.hr/199694>
12. Tintor, Željko. "Važnost revizije kao pokazatelja kvalitete financijskih izvještaja." Obrazovanje za poduzetništvo - E4E 9, br. 2 (2019): 140-153. <https://hrcak.srce.hr/230582>

PROPISI

1. Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22)
2. Zakon o odvjjetništvu (NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21)
3. Zakon o osiguranju (NN 30/15, 112/18, 63/20, 133/20)
4. Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12, 144/12, 81/13, 112/13, 71/15, 78/15, 114/22)
5. Zakon o računovodstvu, NN 78/15, 134/15, 120/16, 116/18, 42/20, 47/20, 114/22,

6. Zakon o obveznim odnosima, (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22)
7. Zakon o uvođenju eura kao službene valute Republike Hrvatske (NN 57/22. i 88/22)
8. Zakon o reviziji (NN 127/2017)
9. Stečajni zakon (NN 71/15, 104/17, 36/22)

OSRALI IZVORI

1. : <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/52913>
2. <https://www.teb.hr/novosti/2017/obavezni-redoslijed-podijele-dobiti-trgovackog-drustva/>
3. <https://www.teb.hr/novosti/2013/cemu-menadzerima-sluzi-bilanca/>
4. <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/12709>
5. https://web.dzs.hr/Hrv/Covid-19/poslovni_subjekti.html
6. <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/bankarstvo-racunovodstvo-i-revizija-111/financijski-izvjestaji-i-nefinancijsko-izvjesce/financijski-izvjestaji/2360>

Izjava o izvornosti

Ja, Dominik Tučkar pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada, te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Dominik Tučkar v.r.